

ხიხანის ციხე

KHIKHANI CASTLE

ციხე აჭარა-შავშეთის საზღვარზე, ზღვის დონიდან 2236 მეტრის სიმაღლეზეა აღმართული. იგი მდებარეობს მდინარე სხალთა-ხიხანისწყლის სათავეებთან, არსიანის მთის ერთ-ერთ განშტოებაზე, ხიხანისწყლის მარცხენა მხარეს. მიუდგომელი კლდის თხემზე აგებულ ციხეს ერთადერთი მისადგომი სამხრეთ-აღმოსავლეთი მხრიდან ჰქონდა. ციხე მნიშვნელოვან სავაჭრო გზებს აკონტროლებდა: სოფ. თხილვანასა და ბაკოზე გადიოდა საქარავნო გზა ახალციხისკენ, მეორე გზა შავშეთისკენ გადიოდა სოფ. კალოთასა და ჩიხურაზე გავლით, ხოლო სოფ. ხიხაძირის გავლით გზა ახალციხე-არტაანიდან ბათუმისკენ მიემართებოდა. ციხეს ფლობდა აბუსერისძეთა ძლიერი ფეოდალური საგვარეულო, რომლის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი იყო XIII საუკუნის ცნობილი მწერალი ტბელი აბუსერისძე. 350 მეტრის სიგრძის ციხეს იცავდა ოთხი სწორკუთხა კოშკი და მძლავრი გალავანი. ციხეზე შემორჩენილი სხვადასხვა ნაგებობიდან აღსანიშნავია: XI საუკუნის დასაწყისში აგებული, აბუსერისძეთა კუთვნილი სასახლე (15,70 x 8,70 მ); სამხრეთ-აღმოსავლეთ ფერდზე და ციტადელში არსებული XI-XIII საუკუნეების ორი მარანი, ერთში 28 და მეორეში 43 ქვევრით; XIII საუკუნის 30-იან წლებში ტბელი აბუსერისძის მიერ აგებული დარბაზული ეკლესია (7,70 x 5,20 მ). III საუკუნის შემდეგ, აბუსერისძეთა საგვარეულოს დასუსტებასთან ერთად, ხიხანის ციხემ თანდათან დაკარგა თავისი მნიშვნელობა. თუმცა, ციხე XIX საუკუნის დასაწყისშიც ფუნქციონირებდა. 1815 წელს ხიხანის ციხეში გამაგრდა ოსმალთაგან განდგომილი სელიმ-ბეგ ხიმშიაშვილი. ოსმალებმა ციხე ბრძოლით რომ ვერ აიღეს, სელიმ ხიმშიაშვილი ღალატით ჩაიგდეს ხელში და თავი მოკვეთეს.

The castle is erected at the border of Ajara and Shavsheti, at an altitude of 2,236 meters. It is situated at the source of the River Skhalta-Khikhanistskali, on a ramification of the Arsiani Mountains, left of the Khikhanistskali. Set on the crest of an inaccessible rock, the castle could only be reached from the south-east. It controlled major trade routes: the caravan route to Akhaltsikhe, which ran through the villages of Tkhilvana and Bako; another one led to Shavsheti through the villages of Kalota and Chikhura, and the road running across the village Khikhadziri ran from Akhaltsikhe-Artaani to Batumi. The castle was owned by the powerful feudal Abuserisdze family, whose most prominent representative was a famous writer of the 13th century – Tbeli Abuserisdze. The 350 meter long castle was protected by four rectangular towers and a strong wall. Among various structures preserved at the castle the most remarkable are: the palace (15.7 x 8.7 m) belonging to the Abuserisdze's and built in the early 11th century; two 11th -13th century wine cellars situated on the south-east slope and in the citadel: one with 28, and another – with 43 pithoi; a hall-type church (7.7 x 5.2 m) built by Tbeli Abuserisdze in the 1230s. After the 13th century, with the weakening of the Abuserisdze family, Khikhani Castle gradually lost its importance. However, the castle was still functioning at the beginning of the 19th century. In 1815, Selim-Beg Khimshiashvili, who rebelled against the Ottomans, fortified himself in Khikhani Castle. Unable to take the castle through battle, the Ottomans captured Selim Khimshiashvili as a result of betrayal, and beheaded him.

ზენდიდის ციხე

ZENDIDI CASTLE

მდინარე აჭარისწყლის მარჯვენა ნაპირზე, ზღვის დონიდან 2150 მეტრის სიმაღლეზე მალალ გორაკზე აღმართულ ციხეს 600 კვ.მ. ფართობი უკავია. ციხე აგებულია XVI-XVII საუკუნეებში და ბეჟანიძეთა საგვარეულოს ეკუთვნოდა. იგი აჭარისწყლის ხეობაზე გამავალ მნიშვნელოვან სავაჭრო-სატრანზიტო მაგისტრალს აკონტროლებდა და იცავდა ქედას, რომელსაც XVIII საუკუნის პირველ ნახევარში ვახუშტი ბაგრატიონი მცირე სავაჭრო ქალაქად მოიხსენიებდა.

ციხეს ჰქონდა ორი კარიბჭე დასავლეთიდან და აღმოსავლეთიდან, გალავანზე მიშენებული სამი კოშკი და კარგად გამართული კანალიზაციის სისტემა. მის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში დიდი (12,40 x 17,40 მ) ორსართულიანი შენობა იდგა. ციხის ტერიტორიაზე აღმოჩენილია XVII-XIX საუკუნეების კერამიკისა და ლითონის ნაწარმი.

ციხის მახლობლად, სოფელ ზენდიდის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, აღმოჩენილია IX-X საუკუნის დარბაზული ეკლესია (5 x 2,85 მ). ეკლესიაში და მის გარშემო მიკვლეულია სამარხები, ეკლესიის ახლოს კი - საზედაშე ქვევრები. ეკლესია ოსმალთა ექსპანსიის შედეგად გაუქმებულია XVII საუკუნეში.

The castle, situated on a high hill at an altitude of 2,150 meters on the right bank of the River Ajaristskali, occupies an area of 600 sq. m. It was built in the 16th -17th cc and belonged to the Bezhanidze family. It controlled an important trade and transit road running along the Ajaristskali Valley and protected Keda, which was mentioned as a minor commercial town by Vakhushti Bagrationi in the first half of the 18th century.

The castle had two gates at the west and the east, three towers annexed to the outer wall and a well-organized sewerage system. There are the remains a large two-storey structure (12.4 x 17.4 m) in its north-eastern part. Items of pottery and metalwork dated to the 17-19th cc have been revealed on the territory of the castle.

A hall-type church (5 x 2.85 m) of the 9th -10th cc has been discovered near the castle, in the north-western part of Village Zendidi. Burials have been identified in the church and around it, while pithoi for communion and festival wine were excavated near the church. The church ceased to function as a consequence of the Ottoman expansion in the 17th century.

ხაბელაშვილების ხიდი KHABELASHVILEBI BRIDGE

სოფელ ხაბელაშვილების ხის ხიდი, გადმოცემით, სამასი წლის წინ აუშენებიათ და სოფელ ხაბელაშვილებს ბარათაულთან, ბრილთან და გომარდულთან აკავშირებდა. იგი აქარაში შუა საუკუნეებში ფართოდ გავრცელებული კონსოლურ-კოჭოვანი დახურული ხიდების ერთადერთი შემორჩენილი ნიმუშია. მისი სიგრძე 25 მეტრია.

ხიდის ხის კონსტრუქცია მდინარის კლდოვან ნაპირებზე აგებულ ქვის საყრდენ ბურჯებში არის ჩამაგრებული. ბურჯების კუთხეები თლილი კვადრებითაა ამოყვანილი, კედლები - უხეშად თლილი ქვებით. ხიდის მალა ბურჯებიდან მდინარისკენ საფეხურებად დაგრძელებულ ოთხშრიან კონსოლებს ეყრდნობა. კონსოლების ყოველი შრე სამ ძელს უჭირავს. კონსოლების ძელები და ხიდის მალის კოჭები წაბლის მთლიანი ხეებისგან არის დამზადებული. წაბლის ხისაა ხიდის დგარებიც, რომელთა ზედა ბოლოები უთხოვარის ოვალური ძელებითაა შეკრული. ძელებს ხიდის სახურავი ეყრდნობა. ხიდის სავალი ნაწილი მუხის ფიცრებითაა დაგებული. სავალ ნაწილს ორსავე მხარეს მოაჭირი მიუყვება. ხიდი ყავრით ყოფილა გადახურული.

According to oral tradition, the wooden bridge of Village Khabelashvilebi was built 300 years ago and it linked the village with Baratauli, Brili and Gomarduli villages. It is the only surviving sample of covered bridges with corbel and rafter widely spread in Ajara in the Middle Ages.

The wooden construction of the bridge is fitted in supporting stone piers built on the rocky banks of the river. Corners of the piers are built with ashlars and the walls – with rough-hewn stones. The span of the bridge rests on four-layer corbels expanding step-like towards the river. Each layer of the corbels is held by three timbers. The corbels and the beams of the span of the bridge are made from the whole chestnut trees. The bridge pillars whose upper ends are put together with oval timbers of European yew are also made from chestnut wood. The roof of the bridge rests on the pillars. The walkway of the bridge is laid with oak boards. It has railings on both sides. The bridge used to be covered with wood shingle.

კავიანის ციხე

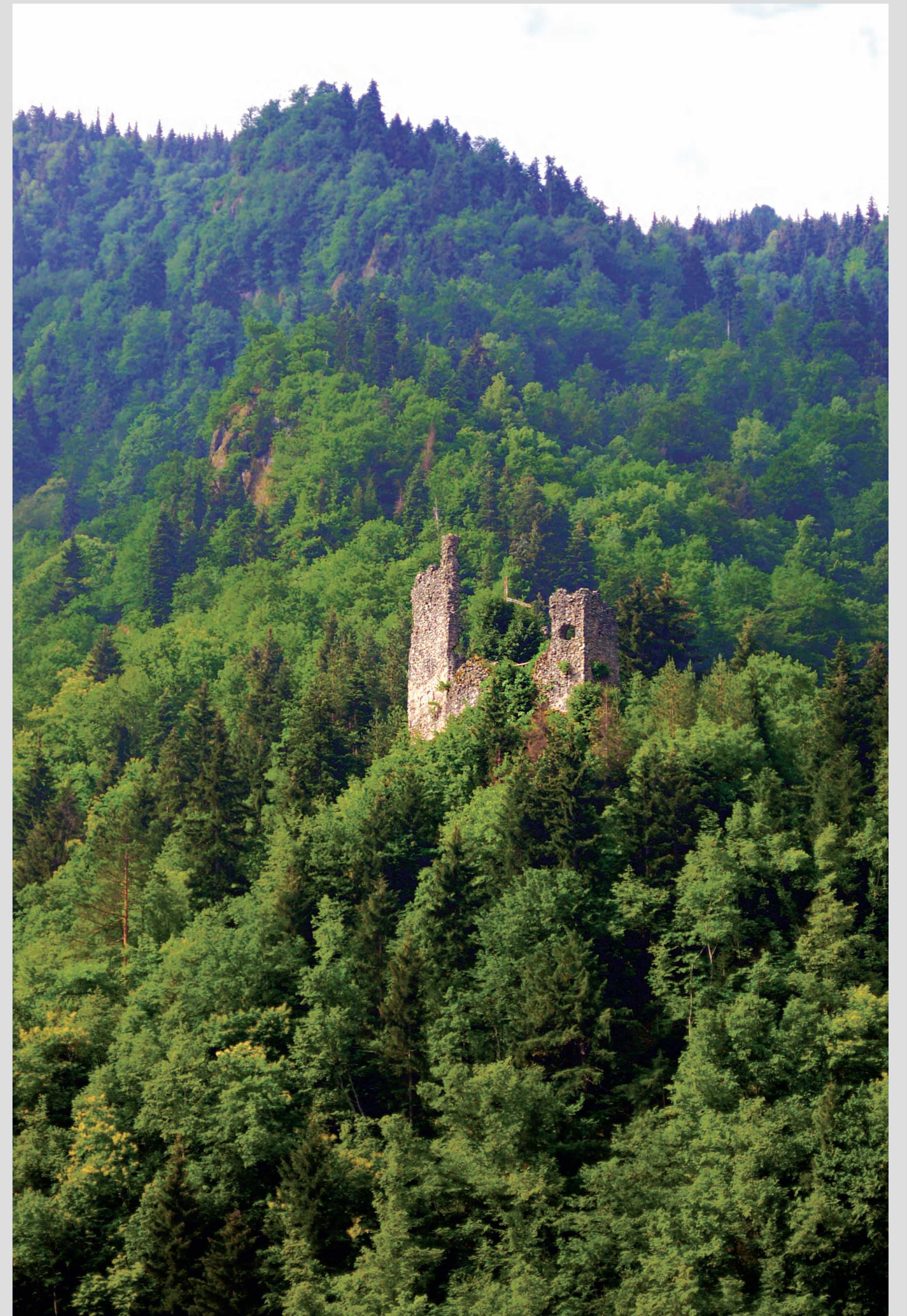
KAVIANI CASTLE

კავიანის ციხე მდებარეობს აჭარისწყლის მარცხენა მხარეს, კავიანის სერზე, სოფელ ხიჭაურის პირდაპირ, მდინარეების ქვანისწყლისა და აჭარისწყლის შესაყარის ქვემოთ. კავიანის ციხე დანდალოს და ოთოლთას ციხეების პირისპირ დგას და მათთან ერთად ხეობაში გამავალ საქარავნე-სავაჭრო გზებს აკონტროლებდა.

ციხე ორი ნაწილისგან შედგება. პირველი ნაწილის ფართობი 90 კვ.მ-ს შეადგენს. კედლების სიგრძე 6,7 მეტრია, სიმაღლე - 12-13 მეტრი, სისქე - 1 მეტრი. მისი კოშკი, რომელსაც სხვადასხვა ზომის სარკმლები აქვს (14 x 68 სმ, 38 x 70სმ), სავარაუდოდ, სამსართულიანი იყო. კოშკში შემორჩენილია კირით შელესილი სწორკუთხა ორმო (2,8 x 1,62მ, სიღრმე 1,5-2 მ). ციხის მეორე განყოფილებაში, რომლის ფართობი შეადგენს 112 კვ.მ-ს, არაწესიერი მართკუთხედის ფორმის, 7 კვ.მ. ფართობის სამსართულიანი კოშკია შემორჩენილი. კოშკს 2,54 მეტრის სიმაღლეზე სარკმლები აქვს დატანებული (40 x 60 სმ). შედარებით კარგად არის შემონახული ციხის ეზოს დასავლეთი კედელი, რომლის სიგრძე 7,1 მეტრია, სიმაღლე - 5 მეტრი.

Kaviani Castle is situated on Kaviani hill left of the Ajaristskali, opposite the village of Khichauri, at the lower reaches off the confluence of the Rivers Chvanistskali and Ajaristskali. Kaviani Castle is located opposite the castles of Dandalo and Otolta and, together with these castles, controlled the caravan and trade routes running along the valley.

The castle consists of two parts. The area of the first part is 90 sq. m; length of the walls - 6.7 m, height - 12-13 m, thickness - 1 meter. Its tower, which has windows of different sizes (14 x 68 cm, 38 x 70 cm), presumably, was a three-storey structure. A rectangular hole (2.8 x 1.62 m, depth - 1.5 - 2 m) plastered with lime has survived in the tower. In the other part of the castle, whose area is 112 sq. m, a three-storey tower in a shape of an irregular rectangle and with an area of 7sq. m has survived. The tower has windows (40 x 60 cm) at a height of 2.54 m. The western wall of the castle yard with the length of 7.1 m and a height of 5 m is relatively well-preserved.

ოთოლთას ციხე OTOLTA CASTLE

ოთოლთას ციხე აღმართულია მდინარე ჭვანისწყლის და ოთოლთისწყლის შესართავში, მთავარანგელოზის მთისწვერზე. იგი ქვემო და ზემო აჭარის საზღვარზე, ჭვანისწყლისა და აჭარისწყლის ხეობების შესართავებთან აგებულ ციხეებს გადაჰყურებს. ოთოლთას ციხე საუკუნეების მანძილზე დიდ როლს თამაშობდა აჭარისწყლის ხეობის დაცვის სისტემაში.

ციხის აგების დროდ XI-XIII საუკუნეებია მიჩნეული. ციხის ფართობი 936 კვ.მ-ია. სიგრძე 52 მეტრი, სიგანე - 18 მეტრი. მისი გალავნის სისქე 1,6 მეტრიდან 2 მეტრამდე მერყეობს. ციხის ჩრდილო-დასავლეთ კუთხეში აღმართულია კოშკი. ციხის ტერიტორიაზე აღმოჩენილია წყლის რეზერვუარები. აქვე ნაპოვნია მრავალფეროვანი ჭურჭელი: ქვევრები, დერგების, სადღვებლების, ქოთნების, ხელადების, სასმისების, ჯამების, კეცების და მოჭიქული კერამიკის ნატეხები, დისკოსებური ფორმის ნივთები და სხვა.

ოთოლთას ციხის ტერიტორიაზე გათხრილია ძვ.წ. V-IV საუკუნეების კულტურული ფენა: კლდეში მოთავსებული, სურსათის შესანახი სამი დიდი ქვევრი და დიდი ხარო სხვადასხვა სახის მარცვლეულის ნაშთებით.

Otolta Castle is erected at the confluence of the rivers Chvanistskali and Otoltistskali, on the summit of Mount Mtavarangelozi. It overlooks the castles built where the Chvanistskali and Adjaristskali valleys merge at the border of Kvemo and Zemo Ajara. Over the centuries, Otolta Castle played an important role in the defense system of the Ajaristskali Valley.

The castle is considered to have been built during the 11th -13th century. The area of the castle is 936 sq. m, length – 52 m, width – 18 m. The thickness of its outer wall varies between 1.6 and 2 meters. There is a tower erected in the north-western corner. Water reservoirs have been discovered on the territory of the castle. Various vessels have also been found here: pithoi, fragments of large jars, churns, pots, jugs, drinking vessels, bowls, baking pans and glazed pottery, disc-shaped objects, etc.

A cultural layer of the fifth-fourth centuries BC has been excavated on the territory of Otolta Castle: three big-size pithoi for keeping groceries are fitted in the rock and there is a large pit with remains of various grains.

ქობულეთ-ფიჭვნარის ნაქალაქარი

KOBULETI-PICHVNARI ARCHAEOLOGICAL SITE

ქობულეთ-ფიჭვნარის ტერიტორიაზე არქეოლოგიური ძეგლები დაახლოებით 100 ჰა ფართობზეა აღმოჩენილი. ფიჭვნარის ქალაქური დასახლება განსაკუთრებით ძვ.წ. V საუკუნის დასაწყისში დაწინაურდა, როდესაც აქ ბერძენი მოახალშენეები დასახლდნენ. ძვ.წ. V-III საუკუნეებით დათარიღებულ სამაროვნებს მდ. ჩოლოქის მარცხენა სანაპიროსა და ზღვის ძველ დიუნას შორის მდებარე ვრცელი ტერიტორია უკავია. აქ დღემდე შესწავლილ 1000-ზე მეტ სამარხში აღმოჩენილი არქეოლოგიური არტეფაქტები მიუთითებს ფიჭვნარის საქალაქო დასახლების მჭიდრო ურთიერთობებზე კლასიკური სამყაროს უმთავრეს ცენტრებთან. სამაროვნების თანადროული ნამოსახლარები მდებარეობდა მდ. ჩოლოქისა და ოჩხამურის შეერთების ადგილას (ზღვის ნაპირიდან 1 კმ-ის დაშორებით). აქ ძვ.წ. XV-II საუკუნეებში ხელოვნურად მოზვინულ ბორცვებზე ტიპური კოლხური სამოსახლოები ვითარდებოდა, რომლებიც დაწინაურებული მიწათმოქმედებით, მესაქონლეობით და ხელოსნობით ხასიათდებოდა. სამოსახლოების ბინადრებს ძვ.წ. X-IX საუკუნეებში ზღვის სანაპიროსთან ჰქონდათ საკულტო ადგილები, ხოლო ძვ.წ. VIII-VII საუკუნეებში ზღვისპირა დიუნებზე გამოვლენილ სადგომებზე სეზონურ სანარმოო (მარილის მოპოვება, მაგნეტიტური ქვიშის დამუშავება) საქმიანობას ეწეოდნენ. ფიჭვნარის მახლობლად, ისპანში, გამოვლენილია ძვ.წ. III-II ათასწლეულების დასახლება, რომელმაც ადგილის დაჭაობების გამო, ძვ.წ. XV საუკუნიდან მდ. ჩოლოქისა და ოჩხამურის შეერთების ადგილას გადმოინაცვლა. ფიჭვნარის გათხრების შედეგად მოპოვებული არქეოლოგიური მასალა ინახება აჭარის ხარიტონ ახვლედიანის სახელმწიფო მუზეუმსა (ბათუმი, ხარიტონ ახვლედიანის ქ. 4) და ბათუმის არქეოლოგიურ მუზეუმში (ბათუმი, ჭავჭავაძის ქ. 77).

The Kobuleti-Pichvnari archaeological site occupies an area of 100 ha. The Pichvnari urban settlement was most developed at the beginning of the fifth century, when Pichvnari was settled by Greek colonists. Cemeteries dated from the fifth to the third centuries BC, occupy a vast territory between the left bank of the river Choloki and the old sea dune. The archaeological artifacts discovered in over 1000 burials point to a close relationship with major centers of the Classical world. Settlements contemporaneous to the cemeteries were situated at the estuary of the rivers Choloki and Ochkhauri (1 km away from the sea shore). Typical Colchian settlements used to develop here on artificial hillocks from the fifteenth to the second centuries BC, and were characterized by advanced agriculture, animal husbandry and craftsmanship. Dwellers of the hillocks had ritual places close to the coast in the tenth-ninth centuries BC, whereas in the eighth-seventh centuries BC, they conducted seasonal production activities (salt-winning, processing of coastal magnetite sand) on the sea dunes. A peat-covered settlement site of the third-second millennia BC was discovered at Ispani, near Pichvnari, that moved to the Choloki-Ochkhauri confluence area from the fifteenth century BC. Archaeological artifacts found at Pichvnari are kept at the Ajara Khariton Akhvediani State Museum (Batumi, 4, Khariton Akhvediani Str.) and Batumi Archaeological Museum (Batumi, 77, Chavchavadze Str.).

პეტრა-ციხისძირის ნაქალაქარი

PETRA-TSIKHISDZIRI ARCHAEOLOGICAL SITE

VI-IX საუკუნეების ბიზანტიური წყაროების მიხედვით, პეტრა ისტორიული ლაზიკის ციხე-ქალაქი და კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოში შემავალი საეპისკოპოსო ცენტრია. იგი გაშენდა იმპერატორ იუსტინიანეს (527-565 წწ.) ბრძანებით, ლაზიკის სამხრეთ საზღვარზე, შავ ზღვასთან, უმნიშვნელო დასახლების ადგილას, რომელსაც კლდოვანი რელიეფის გამო პეტრას უწოდებდნენ. იმპერატორის პატივსაცემად, ქალაქს იუსტინიანეს სახელი ეწოდა. სტრატეგიული მდებარეობის გამო, პეტრა უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებდა VI საუკუნეში ბიზანტია-ირანს შორის ლაზიკისათვის წარმოებული ომის დროს. იგი ლაზიკის მნიშვნელოვანი საზღვაო-სავაჭრო ცენტრი იყო.

აკროპოლისის ტერიტორიაზე გამოვლენილია ორ ბორცვზე განლაგებული, ერთმანეთთან ორმაგი კედლებით დაკავშირებული საფორტიფიკაციო ნაგებობები, ადრეიზანტიური ხანის სამნავიანი ბაზილიკა, აბანო, სამეურნეო შენობები, შუა საუკუნეების დარბაზული ეკლესია. აკროპოლისის ჩრდილოეთით, ზღვის პირას აღმოჩენილია IV-VI საუკუნეების ნაგებობები: აბანოები, ვილა, დარბაზული ეკლესია, ასევე - ქრისტიანული სამარხები და ადრეანტიკური-ელინისტური ხანის (ძვ. წ. V- II სს.) ვრცელი სამაროვანი. აკროპოლისის აღმოსავლეთით გაითხარა უძველესი ნამოსახლარი, რომელიც შეიცავდა გვიანბრინჯაო-ადრერკინის, ანტიკური და ადრეიზანტიური ხანის კულტურულ ფენებს.

According to Byzantine literary sources dating from the 6th to the 9th century, Petra was a fortified city of historical Lazica and an Episcopal See of the Constantinople Patriarchy. It was built on the orders of Emperor Justinian (527-565) on the southern seaside border of Lazica, on the site of a small settlement called Petra, "rocky" for its terrain. The city was called after Emperor Justinian. Owing to its strategic location, Petra played an important role during the Byzantine-Persian war for Lazica in the 6th century AD. It was the main trading hub of Lazica.

The acropolis contains fortifications located on two hills and connected to each other by means of double walls. It also preserves an Early Byzantine basilica, a bath house, household cisterns and a medieval Byzantine single-nave church. Buildings dating from the 4th to the 6th century, namely bath houses, a villa, a single-nave church, Christian burials and a vast cemetery from Classical and Hellenistic periods (5th-2nd centuries BC) were discovered on the seaside, to the north of the acropolis. To the east of the acropolis was found the oldest settlement containing cultural layers from Late Bronze-Early Iron Age, Classical, Hellenistic and Early Byzantine periods.

დანდალოს ხიდი

DANDALO BRIDGE

მდინარე აჭარისწყალზე გადებული თაღოვანი ქვის ხიდი შუა საუკუნეების ქართული საინჟინრო ხელოვნების უნიკალური ნიმუშია. ხიდის მალის სიგრძე დაახლოებით 20 მეტრია, სიგანე - 3,3 მეტრი. კლდის მასივებს დაფუძნებული საყრდენი ბურჯები, ქვის წყობის ხასიათი, თაღის დახვეწილი ფორმა და პროპორციები მაღალი სამშენებლო ტრადიციების გამომხატველია. ხიდი IX-X საუკუნეებით თარიღდება. მსგავსი ხიდები აჭარაში მრავლადაა შემორჩენილი და მათი უმეტესობა დღემდე მოქმედია.

The stone arch bridge over the Ajaristskali River is one of the most remarkable feats of medieval Georgian engineering. It has a span of approximately 20 metres and a width – 3,3 metres. Supporting piers stand on rock massifs while the proportions of arch and intricate masonry reveal advanced building traditions. The structure is dated to the 9th-10th century. Several bridges of similar design survive in Ajara, most of them still being in use.

სხალთის მონასტერი

SKHALTA MONASTERY

XIII საუკუნის შუა ხანებში აგებული ღმრთისმშობლის ტაძარი სხალთის მონასტრის მთავარი ნაგებობაა. დარბაზული ეკლესია ფართო შვერილი აფსიდითა და სამხრეთიდან და დასავლეთიდან მოწყობილი ვრცელი კარიბჭეებით იპყრობს ყურადღებას. მისი მხატვრული გადამწყვეტა ძველი ქართული არქიტექტურის საუკეთესო ტრადიციებს ეფუძნება. ტაძრის ინტერიერს ამკობს ე.წ. პალეოლოგოსთა სტილის მხატვრობა, რომელიც XIV-XV საუკუნეების მიჯნაზეა შესრულებული.

მონასტრის ტერიტორიაზე შემორჩენილია X-XI საუკუნეების ეკლესიის ნანგრევებზე აშენებული მცირე სამლოცველო და შუა საუკუნეების, კამაროვანი გადახურვის მქონე მარანი, რომელშიაც დღესაც ინახება მიწაში ჩამარხული ქვევრები.

Built in the middle of the 13th century the church of the Virgin is the main building of Skhalta Monastery. Designed as a single-nave church, it is distinguished by a wide projecting apse and large porches on the south and north. The artistic solution of the church reflects the best artistic traditions of medieval Georgian architecture. The interior is decorated with Palaeologan-style wall paintings dating from the turn of the 15th century.

The monastery also preserves a small chapel built on the ruins of a 10th-11th century church, and a medieval wine cellar which still keeps wine-jars buried in the ground.

გონიო-აფსაროსის მუზეუმ-ნაკრძალი

GONIO-APSAROS MUSEUM-RESERVE

აფსაროსი ახ. წ. I საუკუნეში რომაელების მიერ აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში აგებული ყველაზე დიდი ციხე-სიმაგრეა. ის კავკასიის საზღვრის დამცავი ე. წ. პონტოს ლიმესის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს რგოლს წარმოადგენდა. რომაელი და ბიზანტიელი ავტორები მდინარე ქოროხისა და ზღვის შესართავთან მდებარე ძველი ქალაქის სახელწოდებას და მისი დაარსების ისტორიას არგონავტების მითს უკავშირებენ. მათი გადმოცემით, მედეას ძმა - აფსირტე ამ ადგილას იქნა მოკლული და აქვე დაიმარხა. სწორედ აფსირტეს საფლავი უნდა ყოფილიყო ამ ოდესღაც ხალხმრავალი ქალაქის მთავარი საკულტო ადგილი. ქართული ტრადიციით, რომელიც ნიკიფორე კალისტოს ქსანთოპულოსის ეკლესიის ისტორიას ეფუძნება, აფსაროსშია ჯვარცმული და დამარხული მოციქული მატათა. აფსაროსის ციხე XII საუკუნიდან გონიოს სახელითაა ცნობილი. ციხემ თავისი მნიშვნელობა გვიანი შუა საუკუნეების ჩათვლით შეინარჩუნა.

კარგად გათლილი ქვის დიდი ბლოკებით ნაგები ციხე-სიმაგრე თითქმის თავდაპირველი სახითაა მოღწეული. ოთხკუთხა მოყვანილობის მასიური, დღეს 5 მეტრის სიმაღლეზე შემორჩენილი გალავანი (245x195 მ.) 4.78 ჰა. ფართობს მოიცავს. ის 22 შვერილი კოშკითა და 4 კარიბჭით იყო აღჭურვილი. მთავარი კარიბჭე დასავლეთით, ზღვის მხარეს მდებარეობდა. კოშკების დიდი ნაწილი იმპერატორ იუსტინიანეს ხანას (527-565 წწ.) განეკუთვნება, გალავანზე დაშენებული სათოფურები ოსმალთა ბატონობის დროინდელია. ციხის შიგნით აღმოჩენილია რომაული კასტელუმებისთვის დამახასიათებელი შენობები: პრინციპია, ყაზარმები, აბანოები, წყლის ცისტერნები, ჭები, წყალგაყვანილობისა და კანალიზაციის სისტემები, ასევე, ოსმალების მიერ აგებული მეჩეთი, აბანო და სხვა ნაგებობები.

Built in the 1st century AD, Apsaros was the largest Roman fort on the east coast of the Black Sea. It was one of the principal forts of the developed Pontic Limes, which defended the Caucasian border. Roman and Byzantine authors related the name and foundation of the ancient city of Apsaros, situated in the estuary of the River Chorokhi, with the myth of the Argonauts. It was believed that Medea's brother, Apsyrtus, was killed and buried there. It was Apsyrtus' tomb that was the main shrine of once a busy city. According to the Georgian tradition, which is based on *Historia Ecclesiastica* by Nicephorus Callistus Xanthopulus, the Apostle Matthias was crucified and buried in Apsaros. Apsaros has been called Gonio since the 12th century. It retained importance to the Late Middle Ages.

Built of neatly-hewn blocks of stone, the fortress survives almost intact. The massive surrounding wall (245x195m) reaches 5 metres in height and covers the area of 4.78 hectares. It used to have 22 projecting towers and 4 gateways with the main gateway situated on the west side facing the sea. Most of the towers are from the Emperor Justinian's time (527-565), while the battlements and walkways were made in the Ottoman period. Excavations inside the walls uncovered structures characteristic of Roman Castellum, such as principia, barracks, baths, cisterns, wells, water pipes and sewage systems, as well as a mosque, a hammam and other Ottoman buildings.

ბათუმის ციხე BATUMI FORT

ბათუმის ციხე, რომელსაც დღეს თამარის ციხეს უწოდებენ, მდინარე ყოროლისწყლის შავ ზღვასთან შეერთების ადგილას მდებარეობს. სახელწოდება ბათუმი ძველბერძნული წყაროებიდან მომდინარეობს, სადაც მდ. ყოროლისწყალი ბათისად იხსენიება (Bathys), ხოლო მის შესართავთან არსებული ნავსადგური - ბათის ლიმენად (Bathys Limen, ლათინური Portus Altus), რაც ღრმა ნავსადგურს ნიშნავს.

არქეოლოგიური მონაცემები ცხადყოფს, რომ ბათუმის ციხის ტერიტორიაზე უძველესი სამოსახლო მდებარეობდა, რომელიც გვიანბრინჯაო-ადრერკინის ხანიდან მოყოლებული გვიანი შუა საუკუნეების ჩათვლით არსებობდა. სამოსახლომ მნიშვნელობა XVIII საუკუნეში დაკარგა, მას შემდეგ, რაც აქ ძვ. წ. IV საუკუნიდან მოქმედმა ნავსადგურმა ბათუმის ყურეში გადაინაცვლა.

ბათუმის ციხე საფორტიფიკაციო ნაგებობათა იმ ჯაჭვის ნაწილია, რომელიც გვიანრომაულ-ადრებიზანტიურ ხანაში აიგო აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში. ნაგებობის უძველესი ფენა VI საუკუნით თარიღდება. ციხე იმპერატორ იუსტინიანეს (527-565 წწ.) მიერ ლაზიკაში აგებულ ლოსორიონის ციხესთან არის გაიგივებული.

Batumi Fort, nowadays referred to as Tamar's Fortress after the Georgian Queen Tamar (1184-1213), lies where the River Korolistskali flows into the Black Sea. The word Batumi derives from the ancient Greek name of the place and the river – Bathys, while the harbour in its estuary was called Bathys Limen (Latin Portus Altus), meaning deep harbour.

Archaeological excavations confirmed that the hill was the site of the oldest settlement which existed from the Late Bronze-Early Iron Age to the Late Middle Ages. The settlement lost its significance in the 18th century, when the original harbour active from the 4th century BC moved towards the Batumi bay.

Batumi Fort was part of a chain of fortifications built along the east coast of the Black Sea during the Late Roman and Early Byzantine periods. The earliest construction layer of the fort is dated to the 6th century. The site is identified as the Losorium Fort constructed by Emperor Justinian (527-565) in Lazica.

კვირიკას მეჩეთი

KVIRIKE MOSQUE

სოფლის ცენტრში მდგომი ორსართულიანი ხის მეჩეთი არჰაველი ლაზი ოსტატების მიერ 1865-1866 წლებშია აგებული. მისი გარე ფორმები აჭარული საცხოვრებელი სახლის სახესხვაობას წარმოადგენს, შიდა სივრცის გვირგვინისებური გადახურვა კი უძველესი ქართული საცხოვრებელი სახლის - „დარბაზის“ ტრადიციებიდან მომდინარეობს. მეჩეთის ცალკეული ელემენტების (კარი, ბოძები, აივნის მოაჯირები, მიმბარი და სხვა) შემკულობაში გამოყენებული ორნამენტული ჩუქურთმა შუა საუკუნეების ქართული საეკლესიო არქიტექტურის, ხალხური საცხოვრებელი სახლებისა და ხეზე კვეთილობის ნიმუშებში ჰპოვებს ანალოგებს.

Located in the centre of the village, this two-storey wooden mosque was constructed by Laz craftsmen from Arhavi during 1865-1866. The exterior is a variety of an Ajarian dwelling house, while the interior, with its dome-like ceiling, takes its origin from the traditions of an old Georgian dwelling “Darbazi”. Different elements of the mosque (door, pillars, banister, mimbars etc.) find parallels with the decoration of medieval Georgian ecclesiastical and vernacular architecture, as well as wood carving.

ბათუმის პორტი BATUMI PORT

ბათუმის პორტი შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ სანაპიროზე, დინებებისა და ქარისაგან დაცულ ყურეშია განლაგებული. ნავსადგურის ძველბერძნული სახელწოდება - ბათის ლიმენი (Bathys Limen) და მისი ლათინური შესატყვისი - პორტუს ალტუსი (Portus Altus) ღრმა ნავსადგურს ნიშნავს. ძვ. წ. IV საუკუნიდან ბათუმის ციხის ტერიტორიაზე მოქმედმა ნავსადგურმა დღევანდელ ადგილზე ოსმალთა ბატონობისას, XVIII საუკუნეში გადმოინაცვლა. შუა საუკუნეებში ბათუმის სავაჭრო ნავსადგურის მნიშვნელობას ქართული, ბიზანტიური და ევროპული წყაროები, მათ შორის, ევროპული საზღვაო-სავაჭრო რუკები ცხადყოფს. XIX საუკუნის 50-იანი წლებიდან, ევროპული ქვეყნების შავიზღვისპირეთით დაინტერესებასთან ერთად, ბათუმის ნავსადგურის კომერციული მნიშვნელობა გაიზარდა და ის დასავლეთ-აღმოსავლეთის ერთ-ერთ ცენტრალურ სატრანზიტო პუნქტად იქცა. 1878 წელს რუსეთ-ოსმალეთის ომის შემდეგ, ბათუმი რუსეთს გადაეცა და საზავო ხელშეკრულების თანახმად, პორტო ფრანკოდ გამოცხადდა. პორტო ფრანკომ 1886 წლამდე იარსება. XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში ბათუმის სწრაფი განვითარება მსოფლიო ბაზრებზე ბაქოს ნავთობის ტრანსპორტირებას უკავშირდება. ამჟამად ბათუმის ნავსადგური აზია-კავკასია-ევროპის სატრანსპორტო დერეფნის, TRACECA-ს, შემადგენელი ნაწილია.

პორტის ძველი ნაგებობებიდან დღეს მხოლოდ კონცხის კიდეში, 41°40 განედსა და 41°36 გრძედზე განთავსებული, 1882 წელს აგებული შექურაა შემორჩენილი. ეს არის 21,2 მეტრის სიმაღლის რვანახნაგა კოშკურა ნაგებობა, რომლის ზედა ნაწილში 14 მილის ხედვის არეალის მქონე ოპტიკური აპარატურაა განთავსებული. საზღვაო ვაგზლის შექურიანი შილით დასრულებული შენობა საბჭოთა არქიტექტურის ნიმუშია და 1962 წელსაა აგებული.

Batumi port is situated on the southeast coast of the Black Sea where the bay is safe from streams and wind. The ancient Greek name of the port, Bathys Limen, and its Latin equivalent – Portus Altus, means “deep harbour”. The original harbour active from the 4th century BC on the site of Batumi Fort moved towards the present location in the 18th century, during the period of Ottoman domination. Medieval Georgian, Byzantine and European sources, including European maritime and trade maps, prove the importance of Batumi trade port. From the 1850s, Batumi became one of the central transit points on the Black Sea, joining the west and the east. In 1878, after the Russian-Ottoman war, Batumi was passed to Russia and declared Porto Franco, which existed until 1886. The rapid development of Batumi at the end of the 19th and the early 20th century is related to the transit of the Baku oil to world markets. Currently, Batumi port is part of the TRACECA providing for the development of the Asia-Caucasus-Europe transport corridor.

Out of the old buildings of the port, only a lighthouse has survived. Built in 1882, it stands at the edge of the cape with a latitude of 41° 40 and a longitude of 41° 36. The lighthouse is 21,2m high and has a shape of an octagonal tower. The top of the lighthouse is equipped with an optical device that provides a 14 mile area of visibility. Constructed in 1962, the port building with a lighthouse capstan is a work of Soviet architecture.

